

СТРУКТУРА АСОЦІАТИВНОГО ПОЛЯ КИЇВ

І. Г. Саєвич, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

e-mail: i.saievych@kubg.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0761-4999>

Асоціативний експеримент (АЕ) є одним із найбільш дієвих методів, що дають змогу експлікувати структури знань про окремі фрагменти дійсності та психологічно релевантні для конкретного періоду розвитку культури змістові складники й ціннісні пріоритети мовної спільноти. Особливої актуальності набуває застосування АЕ для осягнення і реконструкції смислового континууму лінгвокультурних домінант. Мета цього дослідження – структурувати асоціативне поле та виокремити базові домени й субдомени, що слугують контекстом для профілювання концепту КИЇВ. Матеріалом дослідження слугували 1767 мовних реакцій, отриманих на стимул КИЇВ під час проведення АЕ з жителями Києва й передмістя. В експерименті взяло участь 335 респондентів віком від 16 до 88 років, які мали надати п'ять асоціацій до топоніма Київ. На підставі з'ясування предметно-поняттєвих відношень між одиницями асоціативного поля, відмінні за чисельністю і структурою асоціати впорядковано в межах п'яти базових доменів та 25 субдоменів: 1. БУТТЯ МІСТА: 1) місто; 2) вулиці та райони; 3) інфраструктура; 4) енергія і ритм; 5) гастрономічні уподобання; 6) проблеми; 2. ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА: 1) історичне минуле; 2) історичні / легендарні й сакральні постаті; 3) пам'ятки архітектури та монументального мистецтва; 4) культура і мистецтво; 5) діячі культури; 6) освіта і наука; 3. АКСІОЛОГІЯ, ЕМОЦІЇ: 1) столиця, центр України; 2) любов до міста; 3) велич і краса, гордість за місто; 4) стійкість та героїзм; 5) рідне місто; 6) дім; 4. ПРИРОДА І ЛАНДШАФТ: 1) каштани; 2) Дніпро; 3) парки, сади, затишок; 4) пори року, природні явища; 5. БУТТЯ ЛЮДИНИ І СОЦІУМУ: 1) люди і спільнота; 2) життєвий шлях; 3) самореалізація. Визначено найчастотніші одиниці, що відбивають лінгвоментальні домінантні сприйняття Києва: 1) «каштани», 2) «столиця», 3) «Дніпро», 4) «Хрещатик», 5) «дім», 6) «Як тебе не любити, Києве мій!», 7) «метро»; 8) «Київський торт». Інтерпретація результатів АЕ доводить нерозривну єдність життєдіяльності людини з буттям міста. Відповідно до інтеріоризованих у свідомості спільноти реалій і ціннісних пріоритетів Київ постає як центр і серце України, рідний дім, багатовимірний живий організм, занурений у давній культурно-історичний контекст та водночас зорієнтований на сучасний урбаністичний вимір.

Ключові слова: асоціативний експеримент, асоціативний словник, асоціативне поле, ядро асоціативного поля, асоціати, «стимул – реакція», концепт КИЇВ, домен, геїтальт, місто.

Актуальність. У сучасних когнітивно зорієнтованих дослідженнях асоціативний експеримент (АЕ) є одним із найбільш дієвих методів з'ясування взаємозв'язків між одиницями ментального лексикону етноспільноти та змістовим наповненням й організацією співвідносних із ними концептуальних структур. Зацікавлення феноменом асоціацій є не випадковим, адже це той пласт психолінгвальних утворень, що надає доступ до зафіксованих у колективній пам'яті уявлень про фрагменти і явища дійсності та особливості їх об'єктивації і мови та мовленні.

Особливої ваги набуває вивчення асоціативного потенціалу онімів. На думку О. Карпенко, «це чи не найбільш надійний шлях у з'ясуванні наповнення та ролі власних назв у ментальному лексиконі, а відтак і в ментальності етносу» [6, с. 8]. Зважаючи на категорійну здатність онімів індивідуалізувати об'єкти дійсності, асоціативні поля (АП) цих одиниць (а особливо топонімів) є важливим джерелом етнокультурної, соціальної, історичної та локально специфічної інформації [13, с. 193].

В українському лінгвокультурному просторі особливим аксіологічним статусом наділений топонім *Київ* – назва головного міста держави, її духовного та адміністративно-політичного центру. Для кожного українця *Київ* – це не просто географічна назва, а знак із багатозначною символікою, що охоплює цілий спектр культурних, історичних та емоційних

смишлів, окрім того, це маркер української ідентичності та історичний центр державності. Безумовно, що для жителів міста *Київ* – це ще й назва емоційно та семіотично насиченого світу буття, який утілений у «світ людських смислів, якими б абстрактними чи до болю конкретними вони не були» [7, с. 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теоретичного осмислення й конкретизації методики АЕ з метою застосування її до конкретного мовного матеріалу впродовж кількох десятиліть перебувають у фокусі уваги багатьох українських і зарубіжних дослідників. Звичним уже стало проведення експериментів із подальшим структуруванням асоціативних полів, установленням типології асоціатів та їхнім витлумаченням в аспекті дослідницьких пріоритетів. До переліку актуальних належать, зокрема, проблеми асоціативної лексикографії [6; 8; 9; 10], лінгвокультурної інтерпретації вербальних асоціатів, психолінгвістичні аспекти рекламного дискурсу та питання прикладного спрямування, що націлені на пошук шляхів комп'ютерного опрацювання результатів АЕ [1; 3; 4; 5; 8; 14]. У руслі традицій асоціативної лексикографії для формування списку стимулів мовознавці зазвичай залучають загальні номінації. Меншою мірою поки що вивчені психолінгвістичні аспекти онімного простору [1; 6; 13; 15].

Зауважимо, що топонім *Київ* увійшов до переліку стимулів АЕ, проведеного О. Карпенко, а згодом – до укладеного дослідницею «Асоціативного словника власних назв». АП стимулу КИЇВ сформували 108 реакцій, найчастотнішою з-поміж яких є *столиця* (28 реакцій, 25,9 % від загальної кількості асоціатів). З-поміж оригінальних неповторюваних реакцій, окрім зазначеної, зафіксовано такі: *столиця України* 9, *Хрещатик* 9, *місто* 8, *Україна* 6, *каштани* 4 [6, с. 9].

В «Українському асоціативному словнику» С. Мартінек стимул КИЇВ відсутній, однак у II і IV томах («Від реакції до стимулу») топонім подано як реакцію на інші стимули. Пор.: КИЇВ: *місто* 7; *вечірній* 6; *вибирати*; *вибір*; *далекий*; *далечинь*; *державна*; *керівництво*; *майбутнє*; *перемога*; *погостювати*; *рада*; *язик* 1 [10, с. 184]; КИЇВ: *лебідь*; *метушня* 2; *відстань*; *віче*; *город*; *давній*; *зброя*; *літо*; *мітинг*; *потяг*; *устрій* 1 [9, с. 247].

Низку філологічних праць присвячено проблемам реконструкції концепту КИЇВ на матеріалі творів українських письменників, зокрема П. Загребельного [2]; М. Зерова [11] та В. Домонтовича [12]. Безумовно, що на лінгвоментальному вимірі концепту конкретного автора значною мірою позначаються соціально-ідеологічний контекст епохи, жанрова специфіка твору, естетичні орієнтири письменника та особливості його ідіостилю.

Поза увагою мовознавців перебували ті аспекти дослідження концепту КИЇВ, що стосуються питань організації структур знань, сформованих у колективній свідомості киян у процесі співбуття з містом. На наш погляд, такий підхід до проблеми має і лінгвістичний, і соціальний виміри, адже дає змогу встановити не тільки психологічно релевантну ментально-вербальну специфіку концепту КИЇВ, а й особливості вияву ідентичності жителів столиці. Намагання розглянути проблему в такому ракурсі спонукало нас до проведення асоціативного експерименту та вплинуло на вибір теми дослідження.

Мета дослідження – в асоціативному полі виокремити базові домени й субдомени, що слугують контекстом для профілювання концепту КИЇВ.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження виконано на матеріалі асоціативного експерименту, проведеного в онлайн-сервісі Google Forms з 25 березня до 16 червня 2025 р. Учасниками експерименту стали 335 жителів Києва та передмістя віком від 16 до 88 років: 239 (71,3 %) – респонденти жіночої статі та 96 (28,7 %) – чоловічої. Приблизно однаковим є відсоток молоді (від 16 до 34 років) та учасників віком від 35 до 88 років: 166 (49,6 %) і 169 (50,4 %). 127 інформантів (майже 40 %) зазначили, що народилися в Києві, 26 (7,8 %) – у Київській області.

В АЕ взяли участь представники різних сфер діяльності. Третину респондентів (126) становили філологи (31 із них – студенти), окрім того, інженери, математики, учителі (початкових класів, історії, хімії, біології, математики, фізкультури), фахівці в галузі ІТ, менеджери, історики, юристи, маркетологи, фізики, хіміки, лікарі, військовослужбовці, продавці, слюсарі, водій, кухар, мистецтвознавець, актор, архівіст, архітектор, музейниця,

редактор. До АЕ були залучені студенти спеціальності «Журналістика», учні математичної групи ліцею м. Києва та Київського військового ліцею ім. І. Богуна.

Відповідно до завдання респонденти мали надати п'ять асоціацій до топоніма *Київ*. На підставі кількісного опрацювання результатів отримано 1767 реакцій.

Результати дослідження та їх обговорення. Численні реакції на стимул КИЇВ експлікують різнобічні параметри та розмаїті атрибути міста, що різняться за предметно-поняттєвим відношенням і переважанням емоційно-оцінного чи логічного характеру зв'язку між словом-стимулом і реакцією. Це мовні одиниці, що співвідносні з об'єктами природи, ландшафтом, часопросторовими характеристиками міста, культурними реаліями, а також власною онтологією, невіддільною від буття Києва.

Традиційно під час інтерпретації асоціативних полів фокусують увагу на ядерних реакціях, хоч не менш важливою для аналізу є і периферія поля, про що слушно зауважує М. Жуйкова: «...очевидно, що інформація, отримана в асоціативних експериментах, значною мірою корелює із вмістом концептів, названих стимулом, і що різні реакції можуть відбивати неоднакові змістові шари у структурі відповідних концептів» [4, с. 28].

Суттєво, що значна кількість реакцій має одиничний вияв. Переважно це одиниці з емоційно-оцінним забарвленням, що доповнюють частотні асоціати смисловими відтінками. Прикладом може слугувати експлікація ознаки розміру: *велике місто* 5; *великий* 4; *простір* 4; *мегаполіс* 3; *велике місто з красивою інфраструктурою і не менш цікавою історією; заплутаний гігант; кам'яні джунглі; кремезний; масштабність; місто дуже великого розміру* 1.

Проблема врахування одиничних реакцій набуває особливої ваги тоді, коли дослідник ставить завдання впорядкувати асоціати за змістовим критерієм. Погоджуємося з думкою тих мовознавців, які пропонують виокремлювати в АП семантичні гешталти. Термін «гештальт» розуміємо як «константний цілісний складник свідомості, що існує у вигляді фігур, структур, образів і формується через прагнення до структурування поля сприйняття і його усвідомлення незалежно від зміни варіювання й ознак об'єкта» [1, с. 5]. О. Біла конкретизує поняття в аспекті розгляду одиниць АП: «асоціативний гештальт формується з природних семантично зумовлених угруповань навколо кількох частотних реакцій» [1, с. 5]. Відтак одиничні реакції, що своєрідно кодують певний зміст, поєднуючись із частотними, експлікують відповідний ментальний досвід.

Наведені вище реакції, співвідносні з атрибутами розміру міста, можемо визначити як семантичний гештальт «велике місто». У складі АП виокремлюємо семантичні гешталти, що мають частотний характер об'єктивації, високий рівень узагальнення, емоційно-позитивну маркованість та формуються навколо ядерних у мікрополі ознак, зокрема, це «каштани», «Дніпро», «столиця» «історія», «Хрещатик», «дім», «метро», «Київський порт», «Як тебе не любити, Києве мій!», «Київ, Щек, Хорив і Либідь».

За формальною структурою більшість асоціатів є однослівними, однак суттєвий відсоток становлять предикативні структури, у яких інформанти демонструють мовно-мисленнєву активність та намагаються сформулювати власне емоційне осягнення сутності Києва. Прикладом суджень та умовиводів, в основу яких покладено модель дефініювання, часто з використанням гіпероніма *місто*, є конструкції і тексти: *Місто, в яке я завжди повертаюся додому, моє місце сили; Бездонний колодязь. Мені здається, що за ціле життя його повністю не пізнаєш; Для мене це абсолютно нічого і водночас увесь світ; Потік людей, за яким іноді можна загубити себе.* Такі рефлексії суперечать розумінню асоціації, яку традиційно визначають як динамічний нервовий зв'язок між словом-стимулом та вираженою мовною одиницею реакцію, що експлікує певні психічні явища (уявлення, відчуття, думки, образи). Однак вони кодують релевантні для концепту КИЇВ ознаки: «рідний дім», «безмежний простір буття», «багатолюдність».

Для узагальнення і структурування значної кількості асоціацій, що експлікують різні параметри міста, застосовано поширену в когнітивній лінгвістиці методику моделювання знань та визначення концептуальних структур із застосуванням поняття домену. Домен визначають як «широкий контекст, на тлі якого ідентифікується інший концепт, більш

вузький з інформаційного погляду» [16, с. 106]. Співвідношення концепту і домену розглядають як процедуру профілювання: «мовна одиниця викликає у свідомості певну базу й виокремлює в ній відповідні підпорядковані когнітивні структури – профілює їх стосовно бази» [16, с. 107].

Систематизація асоціацій відповідно до їхньої предметно-поняттєвої співвіднесеності дала змогу виокремити п'ять базових доменів (1. БУТТЯ МІСТА; 2. ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА; 3. АКсіОЛОГія, ЕМОЦіЇ; 4. ПРИРОДА І ЛАНДШАФТ; 5. БУТТЯ ЛЮДИНИ І СОЦіУМУ) та 25 субдоменів. Нижче наводимо таксономію, оформлену у вигляді ієрархічно підпорядкованих макро- і мікрополів. З огляду на формат статті, до складу полів не залучено периферійні одиничні реакції. Винятком є мікрополе «Історичне минуле», подане в повному обсязі як зразок високочастотного семантичного гешталту, що відбиває сформоване у свідомості киян уявлення про місто як про цивілізаційний центр і символ масштабного історичного процесу. Поряд із назвою кожного домену й субдомену зазначено загальну кількість асоціатів.

1. БУТТЯ МІСТА (444)

1.1. Місто (51): *місто* 6; *велике місто* 5; *великий* 4; *простір* 4; *мегаполіс* 3; *європейське місто* 2; *майбутнє* 2; *місто контрастів* 2. **1.2. Вулиці та райони** (123): *Хрещатик* 55; *Майдан Незалежності* 17; *Андріївський узвіз* 9; *Поділ* 8; *Майдан* 7; *Оболонь*; *Центр* 3; *Бессарабка*; *Лівий берег*; *затишні вулички* 2; *прогулянка Хрещатиком*; *Хрещатик (серце столиці)* 1. **1.3. Інфраструктура** (80): *метро* 29; *Скляний міст* 5; *метрополітен* 4; *багато машин*; *багатоповверхівки*; *висотки*; *вокзал*; *міст Патона*; *розвиток*; *фунікулер* 2. **1.4. Енергія і ритм** (54): *рух* 9; *швидкий ритм* 4; *шум* 3; *енергія*; *метушня*; *швидкість* 2. **1.5. Гастрономічні уподобання** (71): *Київський торт* 27; *торт* 7; *перепічка* 6; *київська перепічка* 4; *торт «Київський»*; *котлета по-київськи* 3; *морозиво*; *кав'ярні*; *Хлібна кави* 2; *продукція Roshen, особливо Київський торт* 1. **1.6. Проблеми** (65): *затори* 12; *корупція* 5; *забруднене повітря*; *«пробки»*; *хаос* 2; *дуже сильні «пробки»*; *затори машин*; *місто заторів*; *постійні затори на дорогах* 1.

2. ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА (320)

2.1. Історичне минуле (86): *історія* 14; *Київська Русь* 10; *древній*; *Київ – мати городів руських*; *князь* 3; *історичні пам'ятки*; *Русь*; *світе місце*; *старовинний*; *старовинні будівлі* 2; *автентичний*; *багатовікова історія*; *безліч історичних таємниць, відомих і прихованих*; *велика фортеця над водою*; *вікові традиції*; *вічне місто на березі Дніпра*; *давнє і водночас сучасне європейське місто*; *давнє місто*; *давній*; *древнє місто*; *жива історія України*; *історична самобутність*; *історична спадщина (неймовірна)*; *історичний*; *історичні події*; *історичність*; *історія Давньої Русі*; *Київ – місто Русі (України)*; *княже місто*; *колиска українських земель*; *легенда*; *місто з багатовіковою історією, величезною кількістю пам'ятників*; *місто з тисячолітньою історією, місто на пагорбах*; *місто на семи пагорбах*; *місто, де історія на кожному кроці, але пульсує життя XXI століття*; *місто, де стародавні куполи співіснують із сучасними вежами*; *накопичена століттями сила як захист*; *одне з найстаріших і найкрасивіших міст Європи*; *релігія*; *Русь, яка бере початок в Києві*; *свята земля*; *середньовічна фортеця*; *славна історія*; *старовина*; *стародавній*; *стародавній і прекрасний*; *стародавня твердиня*; *стоїть на семи пагорбах*; *творення історії*; *фортеця*; *хрещення Русі* 1.

2.2. Історичні / легендарні й сакральні постаті (39): *Кий* 5; *Кий, Щек, Хорив і сестра Либідь* 6; *Кий, Щек, Хорив* 3; *Місто Кия* 3; *Архангел Михаїл*; *Володимир* 2. **2.3. Пам'ятки архітектури та монументального мистецтва** (72): *Батьківщина-мати* 12; *Золоті ворота* 9; *Софія Київська* 9; *Києво-Печерська лавра* 7; *Лавра* 8; *Будинок з химерами* 3; *Андріївська церква*; *Володимирський собор*; *Скульптура «Батьківщина-мати»*; *Софійський собор* 2. **2.4. Культура і мистецтво** (72): *культура*; *золотоверхий*; *театри* 4; *архітектура*; *багатогранний*; *Динамо*; *Динамо Київ*; *золоті бані церков*; *золотоверхі храми*; *концерти*; *музеї*; *прогулянки* 2. **2.5. Діячі культури** (26): *М. Рильський*; *Максим Рильський (я виріс на Голосієвому)* 1. Усі інші реакції – одиничні. **2.6. Освіта і наука** (25): *університет* 5;

навчання 4; Києво-Могилянська академія; Київський військовий лицей 3; Університет імені Тараса Шевченка 2.

3. АКСІОЛОГІЯ, ЕМОЦІЇ (452)

3.1. Столиця, центр України (147): столиця 75; столиця України 20; Україна 13; Батьківщина 6; серце України 5; Віталій Кличко 3; влада; центр України 2. **3.2. Любов до міста** (54): Як тебе не любити, Києве мій! 30; любов; Як тебе не любити 4; Грає море зелене, тихий день догора... 2; Києве мій 2; улюблене місто 2; Як тебе не любити, Києве мій (в голові завжди з мелодією) 1. **3.3. Велич і краса, гордість за місто** (66): велич 10; краса 10; гордість; величний; величність 4; місто мрій; мрія 2. **3.4. Стійкість та героїзм** (73): місто-герой 9; незламний; свобода 5; сила; могутність 4; могутній; стійкість 3; незалежність; незламність 2; перемога 2. **3.5. Рідне місто** (56): рідне місто 16; рідний 9; моє місто 5; мій 3; моє рідне місто; рідна земля 2. **3.6. Дім** (56): дім 42; мій дім; рідний дім 4; рідна домівка 2.

4. ПРИРОДА І ЛАНДШАФТ (354)

4.1. Каштани (158): каштани 124; місто каштанів 6; київські каштани 3; «Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є»; квіти каштанів; квітучі каштани; рожеві каштани; цвіт каштанів 2. **4.2. Дніпро** (99): Дніпро 61; схили Дніпра 5; пагорби 4; набережна 3; дніпровські кручі; зелений над Дніпром; зелені пагорби; широкий Дніпро 2. **4.3. Парки, сади, затишок** (69): парки 8; затишок 6; бузок 4; Володимирська гірка 4; зелене місто; квітучий 4; зелений 3; гарні краєвиди; квіти 2. **4.4. Пори року, природні явища** (28): тепло 4; літо; травень 3; весна; Київська Венеція; осінь 2.

5. БУТТЯ ЛЮДИНИ І СОЦІУМУ (197)

5.1. Люди та спільнота (51): мурашник 4; натовп 3; суржик 2; щирі люди 2; Язик до Києва доведе 2. **5.2. Життєвий шлях** (85): друзі 10; життя 6; родина 6; дитинство; кохання 5; юність 3; батько; студентські роки 2. **5.3. Самореалізація** (61): можливості 17; місто можливостей 7; робота 4; гроші; нові можливості; самостійність 2.

Лінгвоментальні доміанти буття Києва відбито в найчастотніших асоціаціях: 1) каштани (124; 7%), 2) столиця (75; 4,2%), 3) Дніпро (61; 3,4%), 4) Хрещатик (55; 3,1%), 5) дім (42; 2,3%); 6) «Як тебе не любити, Києве мій!» (30; 1,7%); 7) метро (29; 1,6%); 8) Київський торт (27; 1,5%). Окрім того, виокремлено частотні семантичні гештальти, що отримали назву за найуживанішою асоціацією: 1) «каштани» (158; 8,9%); 2) «Дніпро» (99; 5,6%); 3) «столиця» (98; 5,5%); 4) «історія» (86; 4,9%); 5) «Хрещатик» (62; 3,5%); 6) «дім» (56; 3,1%); 7) «Метро» (39; 2,2%), 8) «Київський торт» (38; 2,2%); 9) «Як тебе не любити, Києве мій!» (37; 2%); 10) «Кий, Щек, Хорив і Либідь» (36; 2%). Узагальнення результатів підрахунків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Найчастотніші реакції в контексті концептуальних структур

Домен	Субдомен	Семантичний гештальт	Найчастотніша реакція
БУТТЯ МІСТА 444	Інфраструктура 80	Метро 39 (2,2%)	Метро 29 (1,6%)
	Вулиці та райони 123	Хрещатик 62 (3,5%)	Хрещатик 55 (3,1%)
	Гастрономічні уподобання 71	Київський торт 38 (2,2%)	Київський торт 27 (1,5%)
ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА 320	Історичні / легендарні й сакральні постаті 39	Кий, Щек, Хорив і Либідь 36 (2%)	
	Історичне минуле 86	Історія 86 (4,9%)	
АКСІОЛОГІЯ, ЕМОЦІЇ 452	Столиця, центр України 147	Столиця 98 (5,5%)	Столиця 75 (4,2%)
	Дім 56	Дім 56 (3,1%)	Дім 42 (2,3%)
	Любов до міста 54	Як тебе не любити, Києве мій! 37 (2%)	Як тебе не любити, Києве мій! 30 (1,7%)

ПРИРОДА І ЛАНДШАФТ 354	Каштани 158	Каштани 158 (8,9 %)	Каштани 124 (7 %)
	Дніпро 99	Дніпро 99 (5,6 %)	Дніпро 61 (3,4 %)

Висновки і перспективи. На підставі з'ясування предметно-поняттєвої співвіднесеності асоціативних одиниць виокремлено базові домени й субдомени та впорядковано реакції у складі макро-і мікрополів. Запропонована таксономія дає підстави увиразнити концепт КИЇВ та зробити висновок про його лінгвоментальну багатовимірність і багатокомпонентне змістове наповнення.

Специфіка закодованих у мовних одиницях численних ментальних образів є результатом інтеріоризації у свідомості киян усіх складників співбуття з містом. Характер такої взаємодії залежить від індивідуального та соціального досвіду, вікових, освітніх і професійних відмінностей, актуальності на момент проведення експерименту вербально-ментальних зв'язків та ціннісних пріоритетів і світогляду.

Це позначилося на поєднанні значної кількості реакцій із позитивною оцінкою, номінацій емоцій та власних назв культурних і географічних реалій із тими реакціями, що вербалізують об'єкти і явища повсякденного життя. Причину високого відсотку емоційно забарвлених асоціатив убачаємо не тільки в ототожненні Києва з рідним домом. Це ще й особлива міська аура, насичений семіотичний простір, що постає джерелом візуальної насолоди, а також усвідомлення аксіологічного статусу столиці. Відтак КИЇВ у мовній свідомості киян постає як центр і серце України, багатовимірний живий організм, занурений у давній культурно-історичний контекст та водночас зорієнтований на сучасний урбаністичний вимір.

Різномасштабність порушеної проблеми визначає перспективи подальших досліджень, які вбачаємо в лінгвокультурологічній інтерпретації одиниць асоціативного поля КИЇВ.

Список використаної літератури

1. Біла Є. С. Семантичні гештальти асоціативного онімічного поля ароматонімів. *Записки з романо-германської філології*. 2017. Вип. 2 (39). С. 3–14.
2. Голікова Н. С. Художній дискурс П. А. Загребельного: лінгвокогнітивний і прагмастилістичний аспекти : дис. ...докт. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2018. 530 с.
3. Жуйкова М. В. Типи лінгвокультурної інформації в асоціативних полях (на матеріалі експериментів з українськомовними респондентами). *Українська мова*. 2025. № 2. С. 26–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmoiva2025.02.026>.
4. Жуйкова М., Котис О. Ядерна зона асоціативних полів кольороніму ЧОРНИЙ / ЧОРНЫ / CZARNY / ЧЕРЕН / BLACK: зіставний аспект. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/6>.
5. Загородня О. Ф. Асоціативні поля суспільно-політичної лексики в мовній картині світу українців (комп'ютерне опрацювання результатів психолінгвістичного експерименту) : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.21. Житомир, 2018. 256 с.
6. Карпенко О. Ю. Асоціативний словник – шлях до сутності власної назви. *Ономастичні науки*. 2006. № 1. С. 8–21.
7. Карповець М. Місто як світ людського буття : монографія. Острог : Вид-во Нац. ун-у «Острозька академія», 2014. 258 с.
8. Кутуза Н. В. Комунікативна сугестія в рекламному дискурсі: психолінгвістичний аспект : монографія. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2018. 736 с.
9. Мартінек С., Митьков В. Український асоціативний словник. Львів : ПАІС, 2021. Т. IV. Від реакції до стимулу. 648 с.
10. Мартінек С. Український асоціативний словник: У 2 т. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. Т. 2. Від реакції до стимулу. 468 с.
11. Палаш А. О. Лінгвокультурний концепт «Київ» у поетичній мові Миколи Зерова. *Культура слова*. 2019. № 90. С. 96–103. DOI: <https://doi.org/10.37919/0201-419X-2019.90.9>.
12. Саган Г. Міський простір як тло епохи у романі В. Домонтовича «Доктор Серафікус». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2015. № 5. С. 118–120.
13. Сурмач О. Я. Асоціативний експеримент при виявленні активності власних назв як вербалізаторів концепту «wealth» в англійській мові. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. Вип. 19. С. 192–197.

14. Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект) : монографія. Київ : Вид. центр КДПУ, 2000. 245 с.
15. Ткаченко Г. В. Асоціативний експеримент як засіб пізнання онімів в когнітивній ономастиці. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 3. С. 454–460.
16. Ярич М. Домени профілювання концепту LANGUAGE / MOVA. *Науковий вісник Східноєвропейського нац. університету ім. Лесі Українки* (Філологічні науки). 2015. № 4. С. 104–108.

References

1. Bila, Ye. S. (2017). Semantichni heshtalty asotsiatyvnoho onimichnoho polia aromatonimiv [Semantic gestals of the associative homonym field of aromatonyms]. In: *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii* [Writings in Romance-Germanic Philology], 2 (39), 3–14 (in Ukr.).
2. Holikova, N. S. (2018). Khudozhnii dyskurs P. A. Zahrebelnoho: linhvokohnityvnyi i prahmastylistychnyi aspekty [Artistic discourse of P. A. Zagrebelny: linguocognitive and pragmatic-stylistic aspects]. Doctoral dissertation (Ukrainian language). Dnipro, 530 (in Ukr.).
3. Zhuikova, M. V. (2025). Typy linhvokulturnoi informatsii v asotsiatyvnykh poliakh (na materialii eksperymentiv z ukrainskomovnymy respondentamy) [Types of linguocultural information in associative fields (based on experiments with Ukrainian-speaking respondents)]. In: *Ukrainska mova* [Ukrainian language], 2, 26–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2025.02.026> (in Ukr.).
4. Zhuikova, M., & Kotys, O. (2024). Yaderna zona asotsiatyvnykh poliv koloronimu ChORNYI / ChORNYI / CZARNY / ChEREN / BLACK: zistavnyi aspekt [The nuclear zone of of associative fields for the colour term ЧОРНИЙ / ЧОРНЫ / CZARNY / ЧЕРЕП / BLACK: a comparative aspect]. In: *Folia Philologica*, 8, 45–55. DOI: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/6> (in Ukr.).
5. Zahorodnia, O. F. (2018). Asotsiatyvni polia suspilno-politychnoi leksyky v movnii kartyni svitu ukrainsiv (kompiuterne opratsiuвання результатів психолінгвістичного експерименту) [Associative fields of socio-political vocabulary in the linguistic picture of the world of Ukrainians (computer processing of the results of a psycholinguistic experiment)]. PhD dissertation (Structural, Applied and Mathematical Linguistics). Zhytomyr, 256 (in Ukr.).
6. Karpenko, O. Yu. (2006). Asotsiatyvnyi slovnyk – shliakh do sutnosti vlasnoi nazvy [Associative onymic dictionary]. In: *Onomastychni nauky* [Onomastic sciences], 1, 8–21 (in Ukr.).
7. Karpovets, M. (2014). Misto yak svit liudskoho buttia [City as a World of Human Existence]: monohrafiia. Ostroh: Vyd-vo Nats. un-u «Ostrozka akademiia», 258 (in Ukr.).
8. Kutuz, N. V. (2018). Komunikativna suhestiia v reklamnomu dyskursi: psykholinhvistychnyi aspekt [Communicative suggestion in advertising discourse: psycholinguistic aspect]: monohrafiia. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho, 736 (in Ukr.).
9. Martinek, S., & Mitkov, V. (2021). Ukrainyski asotsiatyvnyi slovnyk [Ukrainian associative dictionary]. Lviv: PAIS. T. IV. Vid reaktsii do stymulu. 648 (in Ukr.).
10. Martinek, S. (2007). Ukrainyski asotsiatyvnyi slovnyk [Ukrainian associative dictionary]: u 2 t. Lviv: Vydavn. tsentr LNU im. I. Franka. T. 2. Vid reaktsii do stymulu. 468 (in Ukr.).
11. Palash, A. O. (2019). Linhvokulturnyi kontsept «Kyiv» u poetychnii movi Mykoly Zerova [Linguocultural concept «Kyiv» In Mykola Zerov's poetic language]. In: *Kultura slova* [Culture of the word], 90, 96–103. DOI: <https://doi.org/10.37919/0201-419X-2019.90.9> (in Ukr.).
12. Sahan, H. (2015). Miskyi prostir yak tlo epokhy u romani V. Domontovycha “Doktor Serafikus” [Urban space as the background of the era in V. Domontovich's novel “Doctor Seraphicus”]. In: *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii. Filolohichni nauky* [Literary Process: Methodology, Names, Trends], 5, 118–120 (in Ukr.).
13. Surmach, O. Ya. (2011). Asotsiatyvnyi eksperyment pry vyjavleni aktyvnosti vlasnykh nazv yak verbalizatoriv kontseptu «wealth» v anhliiskii movi [Associative experiment in revealing the activity of proper nouns as verbalizers of the concept of «wealth» in English]. In: *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky* [Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics], 19, 192–197 (in Ukr.).
14. Terekhova, D. I. (2000). Osoblyvosti spryiniattia leksychnoi semantyky sliv (psykholinhvistychnyi aspekt) [Features of perception of lexical word semantics: psycholinguistic aspect]: monohrafiia. Kyiv: Vyd. tsentr KDPU, 245 (in Ukr.).
15. Tkachenko, H. V. (2010). Asotsiatyvnyi eksperyment yak zasib piznannia onimiv v kohnityvnii onomastytsi [Associative experiment as a means of learning onyms in cognitive onomastics]. In: *Aktualni problemy slovianskoj filolohii* [Actual problems of Slavic philology], XXIII, 3, 454–460 (in Ukr.).
16. Yarych, M. (2015). Domeny profiliuvannia kontseptu LANGUAGE / MOVA [Domains of the Concept LANGUAGE Profile]. In: *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho nats. universytetu im. Lesi Ukrainky (Filolohichni nauky)* [Lesya Ukrainka Eastern European National University Scientific Bulletin (Philological sciences)], 4, 104–108 (in Ukr.).

STRUCTURE OF THE ASSOCIATIVE FIELD KYIV

*Iryna Saiievych, PhD in Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine)*

Abstract. Introduction. *The associative experiment (AE) is one of the most efficient methods that allows us to explicate the structures of knowledge about a separate fragment of reality as well as content components and value priorities of the language community that are psychologically relevant to a specific period of cultural development. The use of AE for comprehending and reconstructing the semantic continuum of linguocultural dominants is highly pertinent.*

Purpose. *The purpose of this study was to structure the associative field and identify the basic domains and subdomains that serve as a context for profiling the concept KYIV.*

Methods. *To fulfil the purpose, we used the AE method, we used the methods of modeling and interpretation to systematize, generalize and explain the responses received to the stimulus KYIV, we also used the constructive method, the result of which was the linguoamental arrangement of the concept KYIV. The associative experiment involved 335 respondents aged 16 to 88 from Kyiv and its suburbs, who had to provide five associations with the toponym KYIV. In total, 1767 verbal responses were obtained, which served as the material of the study.*

Results. *It has been emphasized that there is a high axiological potential of the toponym KYIV in the Ukrainian cultural space, therefore it is of enormous importance to clarify the content and arrangement of the concept KYIV in the linguistic consciousness of Kyiv residents. It has been determined that the verbal responses obtained as a result of AE correlate with the verbal-mental representation of the concept KYIV.*

The subject-concept relations between the units of the associative field have been traced and the associates that differ in number and structure have been arranged within five basic domains and 25 subdomains: 1. LIFE OF THE CITY: 1) city; 2) streets and districts; 3) infrastructure; 4) energy and rhythm; 5) gastronomic preferences; 6) problems; 2. HISTORY AND CULTURE: 1) historical past; 2) historical / legendary and sacred figures; 3) architectural sites and monuments; 4) culture and art; 5) artists and cultural figures; 6) education and science; 3. AXIOLOGY, EMOTIONS: 1) capital, the center of Ukraine; 2) love for the city; 3) grandeur and beauty, pride in the city; 4) resilience and heroism; 5) hometown; 6) home; 4. NATURE AND LANDSCAPE: 1) chestnuts; 2) the Dnipro; 3) parks, gardens, cosiness; 4) seasons, natural phenomena; 5. LIFE OF MAN AND SOCIETY: 1) people and community; 2) life path; 3) self-realization.

The quantitative predominance of responses with positive assessment, nominations of emotions, and proper names of cultural and geographical realities, in comparison with the associates that verbalize objects and phenomena of everyday life, has been observed.

The most frequent units that reflect the linguoamental dominants of the perception of Kyiv have been identified: 1) “chestnuts”, 2) “capital”, 3) “the Dnipro”, 4) “Khreshchatyk”, 5) “home”, 6) “How can I not love you, my Kyiv!” («Як тебе не любити, Києве мій!»); 7) “metro”; 8) “Kyiv cake” («Київський морп»).

Originality. *The originality of this scientific study lies in the suggested research methodology. For the first time, the content and verbal-mental arrangement of the concept KYIV were determined on the grounds of AE with city residents.*

Conclusion. *A conclusion about the linguistic multidimensionality and multicomponent content of the concept KYIV has been made. Interpretation of the AE results verifies the fact of the inseparable unity of people’s life activities and the life of the city. In accordance with the realities and value priorities interiorised in the consciousness of the community, Kyiv appears as the center and heart of Ukraine, a native home, a multidimensional living organism, immersed in the ancient cultural and historical context while at the same time oriented towards the modern urban dimension.*

Keywords: *associative experiment, associative dictionary, associative field, the core of the associative field, associates, “stimulus – response”, concept KYIV, domain, gestalt, city.*

Надійшла до редакції: 25.08.2025
Прийнято до друку: 27.09.2025